

Deklaracija o svjetskom etosu

Parlament svjetskih religija

Uvod¹

Svijet se nalazi u agoniji. Ta agonija u tolikoj mjeri sve zahvaća i opterećuje da se osjećamo izazvanim izričito spomenuti oblike u kojima se javlja kako bi dubina naše zabrinutosti mogla postati jasna.

Mir nam izmiče. Planet se razara. Susjedi žive u strahu jedni od drugih. Žene i muškarci se uzajamno odalečuju.

To je užasno!

Osuđujemo zloupotrebu ekosistema naše Zemlje.

Osuđujemo siromaštvo koje guši životne mogućnosti, glad koja oslabljuje ljudsko tijelo, gospodarske nejednakosti koje prijete uništenjem tako mnogo obitelji.

Osuđujemo društvene poremećaje kojim su izručeni mnogi narodi: nepoštivanje pravednosti koje građane potiskuje na rub društva, anarhiju koja se uvlači u naše zajednice, besmisleno umiranje djece uslijed nasilja. Naročito osuđujemo agresiju i mržnju u ime religije.

Ta agonija nije nužna.

Nije nužna jer već postoji temelj za etos. Taj etos pruža mogućnost za bolji individualni i globalni poredak, udaljavajući ljude od očajanja a društvo od kaosa.

Mi smo žene i muškarci koji preuzimaju odgovornost za zapovijedi i praksu svjetskih religija:

Tvrdimo da se u učenjima religija nalazi zajednički fond temeljnih vrijednosti i da one tvore temelj svjetskog etosa.

Tvrdimo da je ta istina već poznata, ali je moramo još živjeti u svom srcu i u svom djelovanju.

¹ Tekst pod naslovom „Uvod” sastavilo je uredničko vijeće „Koncila” Parlamenta svjetskih religija u Chicagu na temelju Deklaracije koja je sastavljena u Tübingenu i koja se u nastavku nalazi pod naslovom „Načela svjetskog etosa”. Zadaća uvoda bila je pružiti sažetak Deklaracije u publicističke svrhe.

Tvrdimo da postoje neopozive i bezuvjetne norme za sva područja života, za obitelji i zajednice, za rase, nacije i religije. Već postoje prastare smjernice za ljudsko ponašanje koje možemo naći u učenjima svjetskih religija a koje predstavljaju uvjet održivog svjetskog poretka.

Proglašavamo:

Ovisni smo jedni o drugima. Svatko od nas ovisi o dobrobiti cjeline. Iz tog razloga poštujemo zajedništvo živih bića – ljudi, životinja i biljaka – i brinemo se za očuvanje Zemlje, zraka, vode i tla.

Za sve ono što činimo snosimo individualnu odgovornost. Svi naši izbori, postupci i propusti uzrokuju posljedice.

S drugima trebamo postupati onako kako želimo da drugi postupaju s nama. Obvezujemo se na poštivanje života i dostojanstva, individualnosti i različitosti kako bi se sa svakom osobom postupalo ljudski – i to bez iznimke.

Moramo se vježbati u strpljivosti i susretljivosti. Moramo biti kadri opraštati dok učimo učiti od prošlosti, ali ne dopuštajući da ostanemo zatočnici sjećanja prožetih mržnjom. Dok svoja srca otvaramo jedni za druge, moramo pokopati naša uskogrudna prepiranja, prakticirajući na taj način kulturu solidarnosti i uzajamne povezanosti.

Ljudski rod smatramo svojom obitelji. Moramo nastojati biti ljubazni i velikodušni. Ne smijemo živjeti samo za sebe nego moramo služiti i drugima, ne zaboravljajući nikada djecu, stare, siromašne, patnike, invalide, izbjeglice i osamljene. Nikoga nikad ne smijemo smatrati građaninom drugog reda ili s njima postupati u tom smislu ili ga u tom smislu izrabljivati na bilo koji način. Među ženama i muškarcima trebalo bi vladati ravnopravno partnerstvo. Nipošto ne smijemo provoditi seksualni nemoral. Moramo napustiti sve oblike dominacije i zloupotrebe.

Obvezujemo se na kulturu nenasilja, poštivanja, pravde i mira. Nećemo izrabljivati, nanositi štetu i mučiti druge ljude, nadasve ne ubijati. Odričemo se nasilja kao sredstva za dokidanje razlika.

Moramo težiti za pravednim društvenim i ekonomskim poretkom u sklopu kojeg će svatko dobiti jednake šanse za postizanje punog dometa svojih mogućnosti kao ljudsko biće. Moramo govoriti i djelovati u ozračju istinoljubivosti i suosjećanja tako što ćemo se prema svima ponašati pošteno i izbjegavati predrasude i mržnju. Štoviše, moramo prevladati vladavinu

žudnje za vlašću, prestižem, novcem i trošenjem da bismo stvorili pravedan i miroljubiv svijet.

Zemlja se ne može promijeniti nabolje ako se prije toga ne promijeni svijest pojedinaca. Obećajmo da ćemo razvijati svoju sposobnost zapažanja tako što ćemo svoj duh disciplinirati pomoću meditacije, molitve ili pozitivnog mišljenja. Bez rizika i bez spremnosti na žrtvu neće moći doći do temeljne promjene naše situacije.

Iz tog se razloga obvezujemo na ovaj svjetski etos, na uzajamno poštovanje i na životne forme koje su prihvatljive društvu, koje podupiru mir i koje su miroljubivo nastrojene spram prirode.

Pozivamo sve ljude, bez obzira na to jesu li religiozni ili ne, da to isto čine!

Načela svjetskog etosa

Naš svijet prolazi kroz temeljnu krizu: krizu svjetskog gospodarstva, svjetske ekologije i svjetske politike. Ljudi se posvuda žale na odsutnost velike vizije, na užasavajuću gomilu neriješenih problema, na političku paraliziranost, na osrednje političko vodstvo bez uvida u sadašnjost i brige za budućnost, općenito na premalo smisla za opće dobro. Odveć starih odgovora na nove izazove.

Stotine milijuna ljudi na našem planetu sve više pati zbog nezaposlenosti, siromaštva, gladi i razaranja obitelji. Iznova nestaje nada u trajni mir među narodima. Napetosti između spolova i generacija dosegle su zabrinjavajuće razmjere. Djeca umiru, ubijaju i bivaju ubijana. Korupcijske afere u politici i gospodarstvu potresaju sve veći broj država. U našim je gradovima sve teže ostvariti miroljubiv suživot zbog socijalnih, rasnih i etničkih sukoba, zlopotrebe droga, organiziranog kriminala, pa i anarhije. Čak i susjedi često žive u strahu jedni od drugih. Nastavlja se bezobzirna pljačka našeg planeta. Prijeti nam slom ekosistema.

Uvijek iznova primjećujemo kako na nemalo mjesta u svijetu poglavari i pristaše religija raspiruju agresiju, fanatizam, mržnju i ksenofobiju, pa čak i to da nadahnjuju i legitimiraju nasilne i krvave sukobe. Religija se često zlopotrebljava za puke ciljeve politike moći, uključujući i rat. To nas ispunja zgražanjem.

Osuđujemo sve te razvoje i izjavljujemo da to ne smije biti tako. Već postoji etos koji je u stanju suprotstaviti se tim zlokobnim globalnim

razvojjima. Taj etos doduše ne pruža izravna rješenja za sve te neizmjerne svjetske probleme, no zato pruža moralni temelj za bolji osobni i globalni poredak, viziju koja je u stanju žene i muškarce odvesti s onu stranu očajanja i spremnosti na nasilje a društvo s onu stranu kaosa.

Mi smo muškarci i žene koji preuzimaju odgovornost za zapovijedi i praksu svjetskih religija. Tvrdimo da već postoji konsenzus među religijama koji može tvoriti osnovicu za svjetski etos: minimalni temeljni konsenzus s obzirom na obvezujuće vrijednosti, neopoziva mjerila i temeljne moralne stavove.

I. Nema novog svjetskog poretka bez svjetskog etosa

Iz tog se razloga mi, muškarci i žene iz različitih religija i regija ove Zemlje, obraćamo svim ljudima, religioznim i nereligioznim. Želimo izraziti naše zajedničko uvjerenje:

- ☉ Svi smo mi odgovorni za bolji svjetski poredak.
- ☉ Bezuvjetno je naloženo da se zauzimamo za ljudska prava, za slobodu, pravdu, mir i očuvanje Zemlje.
- ☉ Naše vrlo različite religijske i kulturne tradicije ne smiju nas priječiti u tome da se zajednički aktivno angažiramo protiv svih oblika nečovječnosti a za više ljudskosti.
- ☉ Načela, koja izriče ova Deklaracija, mogu podupirati svi ljudi s etičkim uvjerenjima, neovisno o tome jesu li ta uvjerenja utemeljena religiozno ili ne.
- ☉ No, mi kao religiozno i duhovno usmjereni ljudi, koji svoj život temelje na Posljednjoj Zbilji i iz nje crpimo duhovnu snagu i nadu putem povjerenja, za vrijeme molitve ili meditacije, uz pomoć riječi ili šutnjom, na posve smo izniman način odgovorni za dobrobit cjelokupnog čovječanstva i brigu za planet Zemlju. Ne smatramo se boljjima od drugih ljudi, no vjerujemo u to da nam je prastara mudrost naših religija u stanju pokazati i putove u budućnost.

Nakon dva svjetska rata i okončanja hladnog rata, poslije sloma nacizma i fašizma, nakon potresanja temelja komunizma i kolonijalizma, čovječanstvo je zakoračilo u novo razdoblje svoje povijesti. Čovječanstvo danas posjeduje dostatno ekonomskih, kulturnih i duhovnih resursa za uspostavu boljeg

svjetskog poretka. No, stare i nove etničke, nacionalne, socijalne, ekonomske i religiozne napetosti predstavljaju prijetnju za miroljubivu izgradnju boljeg svijeta. Naše je vrijeme doduše doživjelo veći znanstveni i tehnički napredak nego bilo kad do sada, a usprkos tome nalazimo se pred činjenicom da globalno siromaštvo, glad, umiranje djece, nezaposlenost, osiromašenje i razaranje prirode nisu umanjeni nego su čak u porastu. Mnogim narodima prijete gospodarski slom, socijalna razgradnja, politička marginalizacija, ekološka katastrofa i nacionalna propast.

U takvoj dramatičnoj svjetskoj situaciji čovječanstvo ne treba samo političke programe i akcije. Potrebna mu je vizija miroljubivog suživota naroda, etničkih i etičnih skupina i religija s obzirom na zajedničku odgovornost za naš planet Zemlju. Vizija počiva na nadanjima, na ciljevima, idealima i mjerilima. A mnogi ljudi posvuda u svijetu ostaju bez toga. No, unatoč tome uvjereni smo u ovo: Usprkos njihovoj zlouporabi i čestim zakazanjima kroz povijest, upravo su religije odgovorne za to da takva nadanja, ideale i mjerila možemo čuvati, utemeljivati i živjeti. To naročito vrijedi za političko tijelo države: Nužna su jamstva za slobodu savjesti i religijsku slobodu, no ona ne nadomještaju obvezujuće vrijednosti, uvjerenja i norme, koje vrijede za sve ljude, bez obzira na njihovo društveno porijeklo, spol, boju kože, jezik ili religiju.

Uvjereni smo u temeljno jedinstvo ljudske obitelji na našem planetu Zemlji. Iz tog razloga podsjećamo na Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju su Ujedinjeni narodi usvojili 1948. Ono što je ona svečano proglasila na razini prava, to na ovom mjestu želimo potvrditi i produbiti polazeći od etosa. Riječ je o posvemašnjem ostvarenju neraspoloživosti ljudske osobe, o neotuđivoj slobodi, o načelnoj jednakosti svih ljudi, o nužnoj solidarnosti i uzajamnoj ovisnosti svih ljudi.

Na temelju osobnih životnih iskustava i tegobne povijesti našeg planeta naučili smo

- ☉ da se isključivo zakonima, propisima i sporazumima ne može stvoriti, pa čak niti nametnuti novi svjetski poredak;
- ☉ da ostvarenje mira, pravde i očuvanje Zemlje ovisi o ljudskoj spoznaji i spremnosti da pravu pribave poštovanje;
- ☉ da zalaganje za pravo i slobodu pretpostavlja svijest o odgovornosti i obvezama i da se iz tog razloga moramo obratiti ljudskom umu i srcu;

- ☉ da pravo bez morala dugoročno ne može opstati i da iz tog razloga novog svjetskog poretka ne može biti bez svjetskog etosa.

Pod svjetskim etosom ne mislimo na novu svjetsku ideologiju niti na jedinstvenu svjetsku religiju s onu stranu svih postojećih religija, a pogotovo ne na vladavinu jedne religije nad svima drugima. Pod svjetskim etosom mislimo na temeljni konsenzus s obzirom na postojeće obvezujuće vrijednosti, neporeciva mjerila i temeljne osobne stavove. Bez temeljnog konsenzusa s obzirom na etos, svakoj će zajednici, prije ili kasnije, zaprijetiti kaos ili diktatura a pojedinci će očajavati.

II. Temeljni zahtjev: Sa svakim čovjekom moramo postupati ljudski

Svi smo mi skupa pogrešivi i nesavršeni ljudi sa svojim ograničenjima i nedostacima. Poznata nam je zbilja Zla. No, upravo se iz tog razloga zbog dobrobiti čovječanstva osjećamo obvezanim izreći ono što bi trebalo predstavljati temeljne elemente zajedničkog etosa za čovječanstvo – kako za pojedince tako i za zajednice i organizacije, kako za države tako i za same religije. Jer vjerujemo u to da naše već tisućljetne religiozne i etičke tradicije sadrže dostatno elemenata za etos koji će biti razumljiv i provediv za sve ljude dobre volje, religiozne i nereligiozne.

Pritom smo svjesni da naše različite religijske i etičke tradicije često na vrlo različit način obrazlažu što je to za čovjeka korisno ili štetno, što je to ispravno ili što je to pogrešno, što je to dobro ili što je to loše. Ne želimo brisati ili ignorirati te duboke razlike između pojedinih religija. No, one nas ne trebaju priječiti u tome da javno proglasimo ono što nam je već sad zajedničko i čime se već sada zajedno osjećamo obvezanim na temelju naših vlastitih religioznih ili etičkih temelja.

Svjesni smo da religije ne mogu riješiti ekološke, gospodarske, političke i socijalne probleme na ovoj Zemlji, ali zato mogu postići ono što se očito ne može postići isključivo ekonomskim planovima, političkim programima ili pravnim propisima: promjenu čovjekovog nutarnjeg stava, cjelokupnog mentaliteta, baš „srca” i zaokret od pogrešnog puta u smjeru novog stava spram života.

Nema sumnje u to da su čovječanstvu potrebne društvene i ekološke reforme, ali ništa manje od toga i duhovna obnova. Na nju se naročito obvezujemo kao religiozno ili duhovno usmjereni ljudi jer smo svjesni da

upravo duhovne snage religija ljudima s obzirom na njihov život mogu posredovati temeljno povjerenje, horizont smisla, potonja mjerila i duhovnu domovinu.

Dakako, religije će to moći činiti vjerodostojno jedino ako one same budu uklanjale one sukobe koji izvire iz njih samih, ako budu oslabljivale uzajamnu aroganciju, nepovjerenje, predrasude, štoviše neprijateljske slike, iskazujući poštovanje prema tradicijama, svetim mjestima, blagdanima i obredima onih koji vjeruju drugačije.

Svi znamo da se posvuda u svijetu, kao i do sada, s ljudima postupa neljudski. Ljudima se uskraćuju njihove životne šanse i njihova sloboda. Gaze se njihova ljudska prava i ne poštuju njihovo ljudsko dostojanstvo. No, moć nije isto što i pravo! Sučelice svakoj neljudskosti, naša religiozna i etička uvjerenja zahtijevaju: Sa svakim čovjekom moramo postupati ljudski!

To znači da svaki čovjek – bez obzira na dob, spol, rasu, boju kože, tjelesne ili duhovne sposobnosti, jezik, religiju, političko uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo – posjeduje neotuđivo i neporecivo dostojanstvo. Iz tog su razloga svi, pojedinac kao i država, obvezani poštivati to dostojanstvo i jamčiti njegovu učinkovitu zaštitu. Čak i u gospodarstvu, politici i medijima, u istraživačkim ustanovama i industrijskim poduzećima, čovjek uvijek treba subjekt prava i cilj, a nikad puko sredstvo, nikad objekt komercijalizacije i industrijalizacije. Nitko se ne nalazi „s onu stranu dobra i zla”: nijedan čovjek i nijedan društveni sloj, nijedna utjecajna interesna skupina i nijedan centar moći, nijedan policijski aparat, nijedna vojska, pa čak nijedna država. Naprotiv!

Kao biće urešeno razumom i savješću, svaki je čovjek obvezan ponašati se uistinu ljudski, a ne neljudski. Činiti dobro, a izbjegavati zlo!

Što to konkretno znači, to želi pojasniti naša Deklaracija. S obzirom na novi svjetski poredak, želimo podsjetiti na neporecive i bezuvjetne etičke norme. One za ljude ne trebaju predstavljati okove nego pomagala i oslonce pri neprestanom pronalaženju i ostvarivanju životnog usmjerenja i životnih vrijednosti, životnih stavova i životnog smisla.

Postoji jedno načelo, zlatno pravilo, koje se već tisućljećima očuvalo i može naći u mnogim religioznim i etičkim tradicijama čovječanstva: Ono što ne želiš da drugi tebi čini, to ni ti ne čini drugome! Ili formulirano pozitivno: Ono što želiš da drugi tebi čini, to i ti čini drugome! To bi trebala biti neopoziva i bezuvjetna norma za sva životna područja, za obitelj i zajednice, za rase, nacije i religije.

Treba ostaviti iza sebe egoizme svake vrste – svaku sebičnost, bilo individualnu bilo kolektivnu, a ona se javlja u obliku klasnog razmišljanja, rasizma, nacionalizma ili seksizma.

Osuđujemo egoizme jer čovjeka priječe u tome da doista bude čovjek. Samoodređenje i samoostvarenje sasvim su legitimni sve dok se ne odvajaju od čovjekove samoodgovornosti i odgovornosti za svijet, od odgovornosti za bližnje i za planet Zemlju.

To načelo uključuje posve konkretna mjerila kojih se mi ljudi trebamo pridržavati. Iz njega proizlaze četiri obuhvatne prastare smjernice koje zatičemo u većini svjetskih religija.

III. Četiri neopozive smjernice

1. Opvezivanje na kulturu nenasilja i strahopoštovanja pred svekolikim životom

Bezbrojni se ljudi u svim regijama i religijama trude oko života koji neće biti definiran egoizmom nego zauzimanjem za ljude i svijet oko sebe. No, unatoč tome u suvremenom svijetu postoji beskrajno mnogo mržnje, zavisti, ljubomore i nasilja: ne samo između pojedinaca nego i između društvenih i etničkih skupina, između klasa i rasa, nacija i religija. Primjena nasilja, trgovina drogom i organizirani kriminal, često potpomognut najnovijim tehničkim mogućnostima, dosegнули su globalne razmjere. Na mnogim se mjestima još uvijek vlada uz pomoć terora „odozgo”, diktatori tlače svoje vlastite narode a umnogome je rasprostranjeno institucionalizirano nasilje. Čak se i u nekim zemljama, u kojima postoje zakoni za zaštitu individualnih sloboda, zatvorenici muče, ljudi sakate a taoci ubijaju.

A. No, na temelju velikih starih religioznih i etičkih tradicija čovječanstva razabiremo smjernicu: Ne smiješ ubiti! Ili formulirano pozitivno: Poštuj život! Dakle, razmislimo iznova o posljedicama te prastare smjernice: Svaki čovjek posjeduje pravo na život, nepovredivost tijela i slobodan razvoj osobnosti ukoliko ne krši prava drugih. Nijedan čovjek nema pravo fizički ili psihički mučiti drugog čovjeka, povrijediti ga ili čak ubiti. A niti jedan narod, niti jedna država, niti jedna rasa, niti jedna religija nema pravo diskriminirati, podvrgnuti „čišćenju”, prognati ili čak istrijebiti manjinu koja je drukčija ili drukčije vjeruje.

B. Sigurno je da će sukoba biti sve dok bude ljudi. No, takve bi sukobe trebali rješavati načelno bez nasilja u okviru pravnog poretka. To vrijedi za pojedince kao i za države. Upravo su politički moćnici pozvani na to da se pridržavaju pravnog poretka i da se što je moguće više zalažu za nenasilna i miroljubiva rješenja. Oni bi se trebali zauzeti za međunarodni mirovni poredak kojem je potrebna zaštita i obrana od nasilnika. Naoružavanje je pogrešan put. Razoružavanje predstavlja zadaću sadašnjeg trenutka. Neka se nitko ne zavarava: Čovječanstvo neće preživjeti bez svjetskog mira!

C. Iz tog bi razloga već mladež trebala u obitelji i školi učiti da nasilje ne smije biti sredstvo razračunavanja s drugima. Jedino na taj način možemo stvoriti kulturu nenasilja.

D. Ljudska je osoba beskrajno dragocjena i moramo je bezuvjetno štititi. No, i život životinja i biljaka, koje zajedno s nama nastanjuju ovaj planet, zaslužuje zaštitu, čuvanje i njegu. Neobuzdano iskorištavanje prirodnih osnova života, bezobzirno uništavanje biosfere, militariziranje kozmosa, sve to predstavlja zločin. Kao ljudi smo na poseban način odgovorni – upravo s obzirom na buduće generacije – za planet Zemlju i kozmos, za zrak, vodu i tlo. Svi smo mi u tom kozmosu jedni s drugima povezani i jedni o drugima ovisni. Svatko od nas ovisi o dobrobiti cjeline. Iz tog razloga vrijedi sljedeće: Ne trebamo propagirati čovjekovu vlast nad prirodom i kozmosom nego kultivirati zajedništvo s prirodom i kozmosom.

E. Biti istinski čovjek, to u duhu naših velikih religioznih i etičkih tradicija znači biti obziran i spreman priteći u pomoć, i to u privatnom kao i javnom životu. Nikada ne bismo trebali biti bezobzirni i brutalni. Tolerantnost, poštovanje, pa čak i visoki stupanj uvažavanja, sve to svaki narod treba iskazivati drugom narodu, svaka rasa drugoj rasi, svaka religija drugoj religiji. Manjine – bile one rasne, etničke ili religijske prirode – potrebite su naše zaštite i naše podrške.

2. Obvezivanje na kulturu solidarnosti i pravednog gospodarskog poretka

Bezbrojni se ljudi u svim regijama i religijama zalažu za uzajamnu solidarnost, za radin život i vjerno ispunjavanje vlastitog poziva. No,

unatoč tome u suvremenom svijetu postoji beskrajno mnogo gladi, siromaštva i bijede. Za to nije kriv naprosto pojedinac. Često su za to krive i nepravedne društvene strukture: Milijuni ljudi su bez posla, milijuni ljudi izručeni su izrabljivanju putem loše plaćenog posla, potiskivanju na rub društva i oduzimanju životnih mogućnosti. U mnogim su zemljama silne razlike između bogatih i siromašnih, između moćnih i bespomoćnih. U svijetu, u kojem su i neobuzdani kapitalizam i totalitarni državni socijalizam potkopali i razorili mnoge etičke i duhovne vrijednosti, mogla se rasprostraniti žudnja za bezgraničnim profitom i neobuzdanom pljačkom, ali i materijalistička usredotočenost na vlastita prava u sklopu koje od države neprestano sve više zahtijevamo a da se sami pri tome ne obvezujemo na više. Ne samo u zemljama u razvoju nego i industrijskim zemljama, korupcija je postala rakranom društva.

A. No, na temelju velikih starih religioznih i etičkih tradicija čovječanstva razabiremo smjernicu: Ne smiješ krasti! Ili formulirano pozitivno: Postupaj pravedno i pošteno! Dakle, razmislimo iznova o posljedicama te prastare smjernice: Nijedan čovjek nema pravo u bilo kojem obliku okradati drugog čovjeka ili posegnuti za njegovim vlasništvom ili vlasništvom zajednice. No, i obratno, nijedan čovjek nema pravo upotrebljavati svoje vlasništvo a da se pri tome ne obazire na potrebe društva i planeta Zemlje.

B. Gdje vlada ekstremno siromaštvo, tamo uzima maha bespomoćnost i očajanje, tamo će se uvijek iznova krasti da bi se preživjelo. Gdje se bezobzirno gomila bogatstvo i uvećava moć, tamo će se kod prikraćenih i marginaliziranih neizbježno probuditi osjećaji zavisti, ogorčenosti, pa čak i smrtonosne mržnje i revolta. A to uzrokuje začarani krug nasilja i protunasilja. Neka se nitko ne zavarava: Svjetskog mira neće biti bez svjetske pravde!

C. Iz tog bi razloga već mladež trebala u obitelji i školi učiti da vlasništvo obvezuje čak i onda kad je posve malo. Njegova uporaba treba istodobno služiti i općem dobru. Jedino ćemo na taj način moći izgraditi pravedan ekonomski poredak.

D. No, da bi se odsudno popravio položaj najsiromašnije milijarde ljudi na ovom planetu, a u sklopu nje naročito žena i djece, moramo pravednije

urediti strukture svjetskog gospodarstva. Koliko god je prijeko potrebna, individualna dobrotvorna djelatnost i pojedinačni projekti pomoći nisu dostatni. Da bi došlo do pravednog izjednačavanja, za to je potrebno sudjelovanje svih država i autoritet internacionalnih organizacija.

Dužnička kriza i siromaštvo Drugoga svijeta zahvaćenog raspadom, a pogotovo Trećeg svijeta, moraju dovesti do rješenja prihvatljivog za sve strane. Jasno je da se i u budućnosti neće moći izbjeći sukobi oko interesa. U svakom slučaju, u razvijenim zemljama treba razlikovati između nužne i neobuzdane potrošnje, između socijalne i nesocijalne uporabe vlasništva, između opravdanog i neopravdanog korištenja prirodnih resursa, između čisto kapitalističkog i socijalno-ekološki usmjerenog tržišnog gospodarstva. Čak i zemlje u razvoju trebaju propitati svoju nacionalnu savjest.

Posvuda važi: Moramo pružiti otpor – kad god je to moguće nenasilan – posvuda gdje vlastodršci tlače potčinjene, institucije osobe a moć pravo.

E. Biti istinski čovjek, to u duhu naših velikih religioznih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- ☉ umjesto da je zloupotrebljavamo u bezobzirnoj borbi za vlast, gospodarsku i političku moć koristit ćemo za služenje ljudima. Moramo razvijati duh suosjećanja s patnicima i na poseban se način brinuti za siromašne, hendikepirane, stare, izbjeglice i osamljene,
- ☉ umjesto čiste žudnje za moći i neobuzdane politike moći tijekom neizbježnog nadmetanja treba vladati uzajamno poštovanje, razborito usuglašavanje interesa, želja za posredovanjem i obazrivošću,
- ☉ umjesto nezasićene pohlepe za novcem, prestiža i potrošnje, iznova moramo otkriti smisao za umjerenost i skromnost jer čovjek svladan pohlepom gubi svoju „dušu“, svoju slobodu, svoj spokoj, svoj nutarnji mir, a na taj način i ono što ga čini čovjekom.

3. Obvezivanje na kulturu tolerancije i života u istinoljubivosti

Bezbroj se ljudi u svim regijama i religijama čak i u naše vrijeme trudi oko života u ozračju poštenja i istinoljubivosti. No, unatoč tome u suvremenom svijetu postoji beskrajno mnogo laži i prijevare, obmanjivanja i licemjerja, ideologije i demagogije:

- ☉ političari i poslovni ljudi koji se služe lažima kao sredstvom politike i uspjeha;
- ☉ masovni mediji koji umjesto istinitog izvješćivanja podastiru ideološku propagandu a umjesto informacija dezinformacije i koji umjesto vjernost istini slijede cinične komercijalne interese;
- ☉ znanstvenici i istraživači koji se izručuju moralno sumnjivim ideološkim ili političkim programima ili čak gospodarskim interesnim skupinama, pa opravdavaju istraživanja koja krše temeljne moralne vrijednosti;
- ☉ predstavnici religija koji pristaše drugih religija diskvalificiraju kao manje vrijedne, pa umjesto poštovanja, razumijevanja i tolerancije propovijedaju fanatizam i netoleranciju.

A. No, na temelju velikih starih religioznih i etičkih tradicija čovječanstva razabiremo smjernicu: Ne smiješ lagati! Ili formulirano pozitivno: Govori i postupaj istinoljubivo! Dakle, razmislimo iznova o posljedicama te prastare smjernice: Niti jedan čovjek i niti jedna institucija, nijedna država, pa čak niti jedna Crkva ili religijska zajednica nema pravo ljudima govoriti neistinu.

B. To naročito važi:

- ☉ za masovne medije kojima je s pravom zajamčena sloboda izvješćivanja u svrhu pronalaženja istine i kojima na temelju toga u svakom društvu pripada služba čuvara istine: Oni se ne nalaze iznad morala nego su dužni biti objektivni i poštivati ljudsko dostojanstvo, ljudska prava i temeljne vrijednosti. Nemaju pravo zadirati u privatnu sferu ljudi, iskrivljavati stvarnost i manipulirati javnim mnijenjem.
- ☉ za umjetnost, književnost i znanost kojima je s pravom zajamčena umjetnička i akademska sloboda: One nisu izuzete od općenitih etičkih mjerila nego trebaju služiti istini.
- ☉ za političare i političke stranke: Ako svom narodu lažu u lice, ako su krivi zbog manipuliranja istinom, korupcije ili bezobzirne politike moći u sferi vanjskih i unutarnjih poslova, onda su prokockali svoju vjerodostojnost i zaslužili izgubiti svoje položaje i birače. Obratno, javno bi mnijenje trebalo podržavati one političare koji svom narodu u svako vrijeme hrabro govore istine.
- ☉ na koncu i za predstavnike religija: Ako raspiruju predrasude, mržnju i neprijateljstvo prema onima koji drukčije vjeruju, ako

propovijedaju fanatizam ili čak pokreću ili legitimiraju vjerske ratove, onda zaslužuju osudu ljudi i gubitak pristaša.

Neka se nitko ne zavarava: Neće biti svjetske pravde bez istinoljubivosti i ljudskosti!

C. Iz tog bi se razloga već mladež trebala u obitelji i školi učiti vještini istinoljubivosti u mišljenju, govorenju i djelovanju. Svaki čovjek posjeduje pravo na istinu i istinoljubivost. Posjeduje pravo na nužne obavijesti i obrazovanje kako bi mogao izvršiti temeljne životne odabire. Dakako, bez temeljnog etičkog usmjerenja teško će moći razlikovati važno od nevažnoga. U slučaju suvremene svakodnevne poplave informacija kad se činjenice izokreću, interesi prikrivaju a mišljenja apsolutiziraju, etička mjerila predstavljaju pomoć.

D. Biti istinski čovjek, to u duhu naših velikih religioznih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- ☉ istini pribavljati priznanje, a ne brkati slobodu sa samovoljom i pluralizam s ravnodušnošću;
- ☉ njegovati duh istinoljubivosti čak i u svakodnevnim odnosima s ljudima, a ne živjeti u nepoštenju, licemjerju i oportunističkom prilagođavanju;
- ☉ uvijek iznova tražiti istinu s nepotkupljivom istinoljubivošću, a ne širiti ideološke ili stranačke poluistine;
- ☉ pouzdano i trajno služiti istini koju smo jednoć spoznali, a ne pokleknuti pred oportunizmom.

4. Obvezivanje na kulturu ravnopravnosti i partnerstva muškarca i žene

Bezbrojni se ljudi u svim regijama i religijama trude oko života u duhu partnerstva muškarca i žene, oko odgovornog djelovanja na području ljubavi, seksualnosti i ljubavi. No, unatoč tome posvuda u svijetu postoje oblici patrijarhata koji zaslužuju osudu, prevlast jednog spola nad drugim, izrabljivanje žena, seksualne zloupotrebe djece i prisilna prostitucija. Socijalne razlike na ovoj Zemlji nerijetko uzrokuju to da se naročito žene, pa čak i djeca, iz slabije razvijenih zemalja osjećaju prisiljenim baviti se prostitucijom kao sredstvom za borbu oko preživljavanja.

A. No, na temelju velikih starih religioznih i etičkih tradicija čovječanstva razabiremo smjernicu: Ne smiješ provoditi spolni nemoral! Ili formulirano pozitivno: Poštujte i ljubite jedni druge! Dakle, razmislimo iznova o posljedicama te prastare smjernice: Nijedan čovjek nema pravo nekog drugog srozavati na puki objekt svoje seksualnosti niti ga dovesti i zadržavati u spolnoj ovisnosti.

B. Osuđujemo seksualno izrabljivanje i spolnu diskriminaciju kao jedan od najružasnijih oblika ljudskog ponižavanja. Bez obzira na to na kojem se mjestu propovijeda prevlast jednog spola nad drugim ili tolerira seksualno izrabljivanje – pa čak i u ime nekog religijskog uvjerenja – bez obzira na kojem se mjestu potiče prostitucija ili zloupotrebljavaju djeca, na tom smo se mjestu dužni suprotstaviti. Neka se nitko ne zavarava: Nema istinske ljudskosti bez partnerskog suživota!

C. Iz tog bi razloga već mladež trebala u obitelji i školi učiti da seksualnost načelno nije negativno-razorna ili izrabljivačka nego stvaralačko-pozitivna snaga. Ona posjeduje funkciju oblikovanja zajedništva koje afirmira život a može se razviti jedino ako je živimo odgovorno i s obzirom na sreću partnera.

D. Odnos između muškarca i žene ne bi smjelo definirati tutorstvu ili izrabljivanje nego ljubav, partnerstvo i povjerenje. Ljudsko ispunjenje nije isto što i seksualno uživanje. Seksualnost treba biti izraz i potvrda ljubavnog odnosa koji se živi u ozračju partnerstva.

Neke religiozne tradicije poznaju i ideal dragovoljnog odricanja od seksualnog života. Čak i dragovoljno odricanje može biti izraz identiteta i ostvarenja smisla.

E. Unatoč svim kulturnim i religioznim razlikama, društvenu ustanovu braka obilježava ljubav, vjernost i trajnost. Muškarcima, ženama i djeci brak želi i treba jamčiti zaštitu i uzajamnu podršku a i osiguravati njihova prava. U svim zemljama i kulturama treba raditi na ekonomskim i društvenim odnosima koji će omogućiti čovjeka dostojnu egzistenciju braka i obitelji a nadasve i starih osoba. Djeca posjeduju pravo na obrazovanje. Iskorištavati ne trebaju niti roditelji djecu niti djeca roditelje. Naprotiv, njihov odnos treba počivati na uzajamnom poštivanju, priznanju i brizi.

F. Biti istinski čovjek, to u duhu naših velikih religioznih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- ☉ uzajamno poštovanje, razumijevanje i partnerstvo, a ne patrijarhalno podčinjavanje ili ponižavanje što je izraz nasilja a često uzrokuje protunasilje;
- ☉ uzajamnu obzirnost, toleranciju, pomirljivost i ljubav, a ne svaki oblik seksualnog posjedovanja ili seksualne zloupotrebe.

Na razini nacija i religija možemo prakticirati jedino ono što živimo na razini osobnih i obiteljskih odnosa.

IV. Promjena svijesti

Sva povijesna iskustva pokazuju da našu Zemlju ne možemo promijeniti bez promjene svijesti pojedinaca i javnosti. To se već pokazalo u slučaju pitanja, kao što su to rat i mir, ekonomija ili ekologija, a sklopu koji su posljednjih desetljeća postignute bitne promjene. One bi se morale postići i s obzirom na etos! Svaki pojedinac raspolaže ne samo nepovredivim dostojanstvom i neotuđivim pravima nego i neporecivom odgovornošću za ono što poduzima ili ne poduzima. Svi naši izbori i djela, pa čak i naši promašaji i propusti, uzrokuju posljedice.

Tu odgovornost čuvati, produbljivati i predavati budućim generacijama, to predstavlja naročitu zadaću religija. Pri tome smo realistični s obzirom na ono što je postignuto ovim konsenzusom, a zahtijevamo da se obrati pozornost na sljedeće:

Teško je postići sveopći konsenzus s obzirom na mnoga pojedinačna sporna pitanja (od bioetike i seksualne etike preko etike sredstva javnog priopćavanja i etike znanosti do ekonomske i političke etike). No, unatoč tomu, u duhu načela, koja smo razvili na ovom mjestu, trebalo bi biti moguće naći prikladna rješenja i za mnoga dosad sporna pitanja.

U mnogim se životnim područjima već probudila nova svijest s obzirom na etičku odgovornost. Iz tog bi nam razloga bilo drago ako bi se u slučaju što većeg broja zanimanja – kao što su to na primjer liječnici, znanstvenici, gospodarstvenici, novinari i političari – izradili suvremeni etički kodeksi koji će pružati konkretnije smjernice za mučna pitanja u dotičnim zanimanjima.

Prije svega usrdno molimo pojedine vjerske zajednice da formuliraju svoj posve specifičan etos: ono što svaka vjerna tradicija može reći na primjer o smislu života i smrti, o podnošenju patnje i opraštanju krivnje, o nesebičnom predanju i nužnosti odricanja, o suosjećanju i radosti. Sve će to produbiti, pobliže razvrstati i konkretizirati svjetski etos koji se već sada može raspoznati.

Na koncu apeliramo na sve stanovnike ovog planeta: Naša se Zemlja ne može promijeniti nabolje bez promjene svijesti pojedinca. Zalažemo se za individualnu i kolektivnu promjenu svijesti, za buđenje naših duhovnih snaga putem promišljanja, meditacije, molitve i pozitivnog mišljenja, za obraćenje srca. Zajedno možemo i brda premještati! Bez rizika i spremnosti na žrtvu neće biti temeljne promjene naše situacije! Iz tog se razloga obvezujemo na zajednički svjetski etos, na bolje uzajamno razumijevanje i na životne forme koje su prihvatljive za društvo, koje podupiru mir i koje su prijateljski nastrojene spram prirode.

Pozivamo sve ljude, bez obzira na to jesu li religiozni ili ne, da to isto čine!